

LES CIUTATS

UNITAT 7

MATERIAL EXTRET DE BUXAMED, RECURSOS I MATERIALS
DIDÀCTICS DE CIÈNCIES SOCIALS PER A ESTUDIANTS DE
SECUNDÀRIA DE JULIÀ BUXADERA I VILÀ

Unitat 7: La ciutat i el món urbà

- ▶ [0. Introducció](#)
- ▶ [1. El poblament urbà. Una aproximació a la ciutat](#)
- ▶ [2. La morfologia urbana](#)
- ▶ [3. El creixement urbà actual](#)
- ▶ [4. Un món de grans ciutats](#)
- ▶ [5. La ciutat europea al llarg del temps](#)
- ▶ [6. L'espai urbà a Espanya](#)
- ▶ [7. El fet urbà a Catalunya](#)

INTRODUCCIÓ

La ciutat i el món urbà

- Les **ciutats** són llocs on es concentra la població i les seves activitats. Les ciutats centralitzen una sèrie de **funcions urbanes** i un gran nombre de **serveis**.
- Sovint el lloc on se situa una ciutat condiona la seva forma i les seves característiques ambientals i culturals.
- Avui les ciutats solen tenir uns límits difícils d'establir ja que els edificis i el traçat dels carrers poden arribar a formar extenses àrees urbanitzades.

1. EL POBLAMENT URBÀ. UNA APROXIMACIÓ A LA CIUTAT

EL CONCEPTE DE CIUTAT

- Existeixen diversos criteris per definir el concepte de **ciutat**:
- La **quantitat d'habitants** que té la concentració de població (a Espanya ha de ser de més de 10000).
- L'**activitat econòmica** dels seus residents: la població urbana es dedica, majoritàriament, a activitats relacionades amb els sectors secundari i terciari.
- La **forma o morfologia urbana**: la realitat urbana es relaciona amb un medi construït i amb espais densament ocupats.
- L'**estil de vida**: la ciutat és un lloc de trobada entre persones i d'intercanvi de productes i idees.

LES FUNCIONS URBANES

- Una ciutat compleix diferents **funcions**:
 - **Funció administrativa i política**. Moltes ciutats són seus de les institucions públiques del país, província o comarca.

- **Funció militar.** Moltes ciutats tenen l'origen en una funció militar de defensa i protecció a causa del lloc estratègic que ocupaven, i des del qual era fàcil defensar-se.
- **Funció comercial i financera.** Les ciutats que estan ben comunicades exerceixen una funció comercial que es coneix com la seva àrea de mercat.
- **Funció industrial.** Moltes ciutats han crescut gràcies a la implantació d'indústries. La ciutat dota de mà d'obra les indústries que ara se situen a les zones perifèriques.
- **Funció cultural i turística.** Les ciutats solen tenir diversos equipaments culturals (museus, biblioteques...) i una àmplia oferta d'activitats culturals i turístiques.
- **Funció residencial i convivencial.**
 - A més, hi ha ciutats que tenen una **funció preponderant**: religiosa, cultural, política i administrativa o turística.

La ciutat i les seves funcions

2. LA MORFOLOGIA URBANA

LA TRAMA URBANA

- La **morfologia urbana** estudia la ciutat tenint en compte la distribució dels seus carrers i edificis, és a dir, la seva **trama urbana**.
- Segons aquesta distribució es distingeixen diferents **tipus de plans: irregular, radiocèntric o ortogonal**. El **pla urbà** és la representació gràfica, a escala, d'una ciutat.
- A gairebé totes les ciutats europees, si es mira el pla urbà es poden diferenciar: el **barri antic**, l'**eixample** i els **barris perifèrics**.

EL BARRI ANTIC

- El **barri antic** es correspon normalment amb el **centre històric** de la ciutat.
- El **pla irregular** és propi dels centres històrics i mostra una trama densa, intricada i irregular amb carrers estrets.

ELS EIXAMPLES

- Al segle XIX la població de moltes ciutats europees va créixer molt a causa de la industrialització.
- Una gran majoria de ciutats van optar per ampliar la seva trama urbana d'una forma **planificada**, sorgint així els **eixamples**. Poden tenir plans:
 - **El pla radiocèntric.** La ciutat s'organitza entorn d'un punt central a

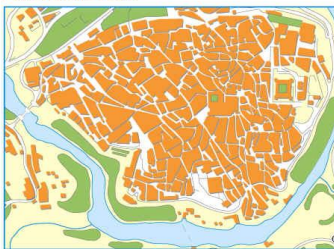
partir del qual es projecten els carrers com si fossin els **raigs** de la roda d'una bicicleta.

- **El pla ortogonal o reticular.** El traçat dels carrers es talla perpendicularment, creant una forma de quadrícula.

ELS BARRIS PERIFÈRICS

- Es poden distingir dos tipus de **barris perifèrics**:
 - Els barris perifèrics formats per **grans blocs d'habitatges** obrers amb capacitat per a molta població.
 - Els barris perifèrics adopten una morfologia de **ciutat jardí**, atès que la tipologia d'edificis és de cases unifamiliars amb amplis espais reservats per a zones verdes.

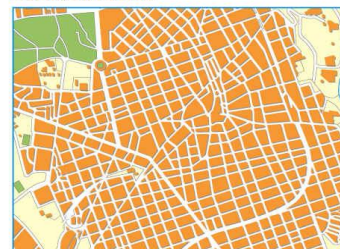
PLÀNOL IRREGULAR

PLÀNOL RADIOCÈNTRIC

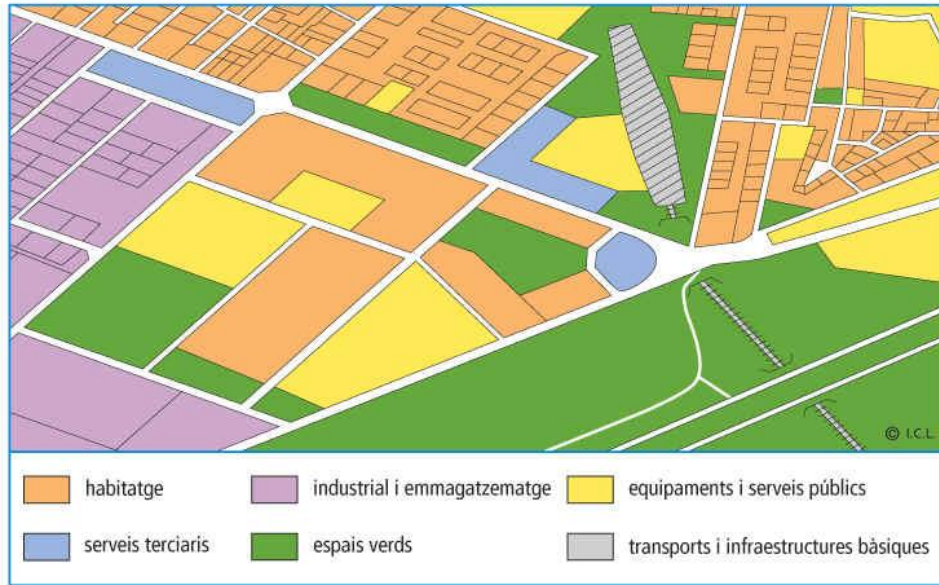

PLÀNOL ORTOGONAL

La morfologia urbana

PLA URBANÍSTIC I QUALIFICACIÓ D'USOS DEL SÒL

Usos del sòl urbà

3. EL CREIXEMENT URBÀ ACTUAL

EL PROCÉS D'URBANITZACIÓ

- Avui en dia, les ciutats de tot el món creixen sense parar i el **procés d'urbanització** s'accelera. Això es deu a l'èxode rural i a que la ciutat actua com a centre d'atracció.
- El creixement de les ciutats ha fet sorgir les **aglomeracions urbanes**, que són àmplies zones que comprenen una o varies ciutats i les seves àrees circumdants. Poden ser de diversos tipus:
 - **Àrea metropolitana**: agrupa una gran ciutat i la zona urbana que l'envolta.
 - **Conurbació**: és la unió de dues o més àrees metropolitanes.
 - **Megalòpolis**: és la suma de varies conurbacions.

LA JERARQUIA URBANA

- La **jerarquia urbana** és el nivell d'importància que té una ciutat. Segons aquesta jerarquia hi ha ciutats de diversos tipus:
 - **Metròpolis globals**: són decisives a nivell mundial política i econòmicament.
 - **Metròpolis mundials**: tenen projecció internacional perquè són seus de multinacionals, d'importantes activitats culturals, etc.
 - **Metròpolis nacionals**: són capitals d'Estat que concentren funcions i serveis.
 - **Centres regionals i comarcals**: són ciutats de mida mitjana i nuclis menors que exerceixen influència en els pobles del voltant.

Grans ciutats del món

4. UN MÓN DE GRANS CIUTATS

LES GRANS CIUTATS AL MÓN ACTUAL

- Les grans ciutats del món es caracteritzen per:
 - Ser **grans aglomeracions** urbanes que van creixent.
 - Mantenir moltes **desigualtats internes**, que es manifesten en l'existència de barris molt diferents.
 - Tenir **alts nivells de desenvolupament**.
 - Ser **competitives entre elles** en un context mundial.

LES CIUTATS DELS PAÏSOS DESENVOLUPATS

- A les ciutats dels **països desenvolupats** es distingeixen diverses **zones**:
 - El **centre urbà**, que sol ser el nucli històric als països europeus, o un centre modern dedicat als negocis a Amèrica i Austràlia.
 - Una **zona molt edificada** que envolta el centre.
 - Una **perifèria** d'urbanització difusa.
- Aquestes ciutats també tenen diverses **necessitats**: construir equipaments i infraestructures (hospitals, escoles, proveïment de recursos i energia...); planificar la urbanització; tenir una completa xarxa de comunicacions i transports.

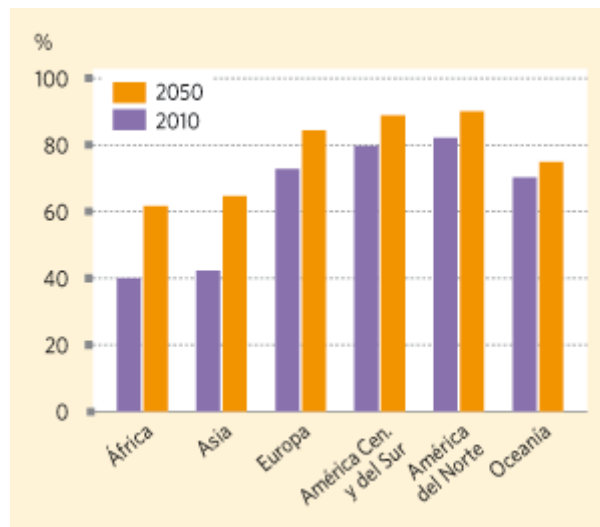
LES CIUTATS DELS PAÏSOS POBRES

- Les ciutats dels **països en vies de desenvolupament** són enormes i molt denses, creixen de forma desordenada, tenen dèficit d'infraestructures i equipaments i presenten importants desequilibris socials entre els seus residents. A més, hi ha una gran diferència entre les ciutats d'un mateix país, que solen estar també mal comunicades entre elles.

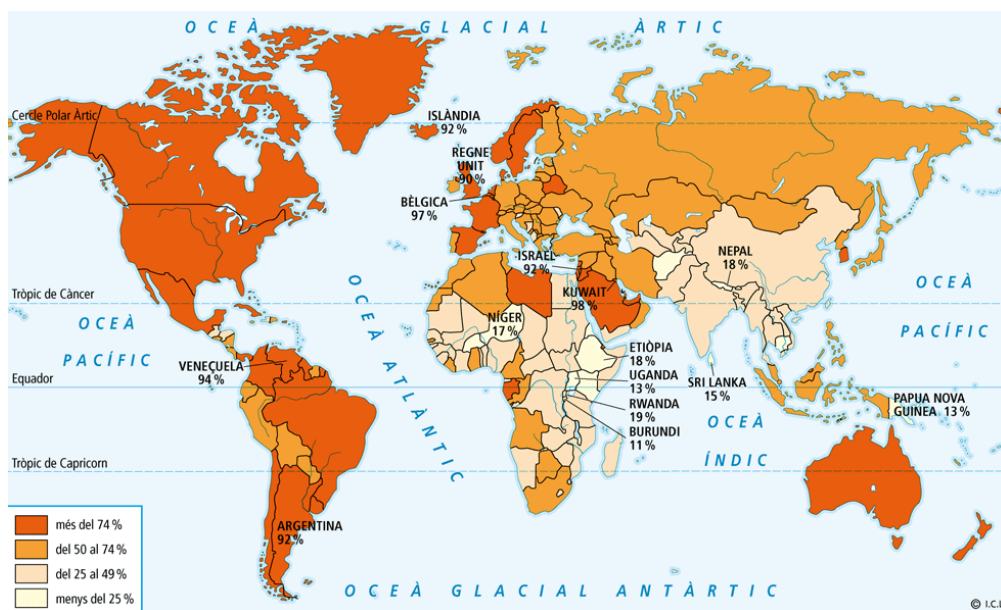
LA CIUTAT, UN ECOSISTEMA HUMÀ

- Una ciutat es pot entendre com un ecosistema perquè:
 - **Neix, creix i evoluciona**.
 - S'hi introdueixen una sèrie de **recursos** (persones, aliments i aigua, matèries primeres, energia...) i, al seu torn, en surten altres productes, residus i persones.

- Malgrat això, la ciutat és un ecosistema humà, cada vegada més **allunyat de la natura** i un espai molt contaminat.

Població urbana al món

5. LA CIUTAT EUROPEA AL LLARG DEL TEMPS

LA CIUTAT PREINDUSTRIAL

- Les **ciutats preindustrials** eren nuclis aïllats i escassament connectats. Malgrat això, eren centres de poder econòmic, polític i/o religiós:
 - La **ciutat antiga** té origen en les colonitzacions gregues i en la conquesta romana. De les urbs romanes destaquen el seu pla ortogonal i les seves infraestructures.
 - La **ciutat medieval**, de mida petita i emmurallada per a la seva defensa i seguretat, tenia carrers estrets i un traçat irregular.
 - La **ciutat moderna** començava a tenir una planificació ordenada i edificis públics i privats importants. Les capitals dels Estats van començar a destacar.

LA CIUTAT INDUSTRIAL

- Les **ciutats industrials** apareixen amb el naixement de les fàbriques, que s'hi instal·len: la població va augmentar amb rapidesa, es van destruir les muralles i es van construir els eixamples i els barris perifèrics.
 - Amb la Revolució Industrial, l'economia basada en l'agricultura va deixar pas a la indústria.
 - Les activitats industrials suposen la construcció de grans edificis: les **fàbriques**.
 - Les fàbriques transformen totalment el paisatge.
 - L'arribada massiva de treballadors des de zones rurals buscant feina i millors condicions de vida comporta la destrucció de les muralles i explica el creixement dels **eixamples**.

LA CIUTAT POSTINDUSTRIAL

- La **ciutat postindustrial** sorgeix a finals del segle XX. Degut al preu elevat del sòl al centre de la ciutat i a les noves comunicacions i transports, les activitats i la població s'estenen i es formen **àrees metropolitanes**.

- Les indústries van expandir-se, des de l'interior de la ciutat cap a emplaçaments perifèrics, com els **polígons industrials**, cap a llocs millor comunicats, o les van traslladar a països amb mà d'obra barata.
- Les persones, les activitats i els equipaments s'escampen per un territori molt més extens que el dels límits d'una sola ciutat, sorgint així les **àrees** o **regions metropolitanes**.

Evolució històrica de les ciutats

6. L'ESPAI URBÀ A ESPANYA

EL MODEL DE LA JERARQUIA URBANA A ESPANYA

- El **sistema urbà espanyol** està format per:
 - Una **jerarquia de ciutats**, que és un sistema d'ordenació de les ciutats d'un territori d'acord amb la seva població i les seves funcions urbanes.
 - Uns **eixos de desenvolupament urbà**, referits a l'espai on una sèrie de ciutats entren en contacte, vinculades pel tipus d'activitats econòmiques que desenvolupen i per les xarxes de transport.

LA JERARQUIA DE CIUTATS A ESPANYA

- Les ciutats espanyoles es classifiquen segons una **jerarquia de ciutats**, d'acord amb els seus habitants, les funcions que fan i l'extensió de la seva àrea d'influència:
 - **Metròpolis nacionals**: són Madrid i Barcelona; la seva influència arriba a tot el país i s'estén internacionalment.
 - **Metròpolis regionals**: tenen entre 500000 i 1500000 habitants i la seva influència comprèn una regió extensa.
 - **Metròpolis subregionals**: tenen de 200000 a 500000 habitants i tenen servei especialitzats.
 - **Centres subregionals**: solen ser capitals de província i fan un paper administratiu.
 - **Capitals comarcals**: són localitats d'entre 10000 i 50000 habitants que influeixen en les localitats veïnes.

EIXOS DEL SISTEMA URBÀ ESPANYOL

- Els **eixos de desenvolupament urbà** relacionen les seves activitats a través de xarxes de transport.
- A Espanya són cinc:
 - **Eix mediterrani**. S'estén des de la frontera francesa fins a Cartagena.
 - **Eix cantàbric**. Des de França fins a l'aglomeració que formen Oviedo i Gijón.

- **Eix de la vall de l'Ebre**, que uneix els dos eixos anteriors;
- **Eix atlàntic**.
- **Eix andalús**.

ciutat	municipi	àrea metropolitana
Madrid	605,8 km ² 3273049 h.	1 739,4 km ² 4 567 190 h.
Barcelona	97,6 km ² 1 619 337 h.	3 236,0 km ² 5 012 961 h.
València	134,6 km ² 809 267 h.	628,8 km ² 1 342 440 h.
Sevilla	141,3 km ² 704 198 h.	4 912,7 km ² 1 508 605 h.
Bilbao	41,3 km ² 353 187 h.	499,4 km ² 910 298 h.

Ciutats espanyoles

Jerarquia de ciutats i eixos de desenvolupament urbà

7. EL FET URBÀ A CATALUNYA

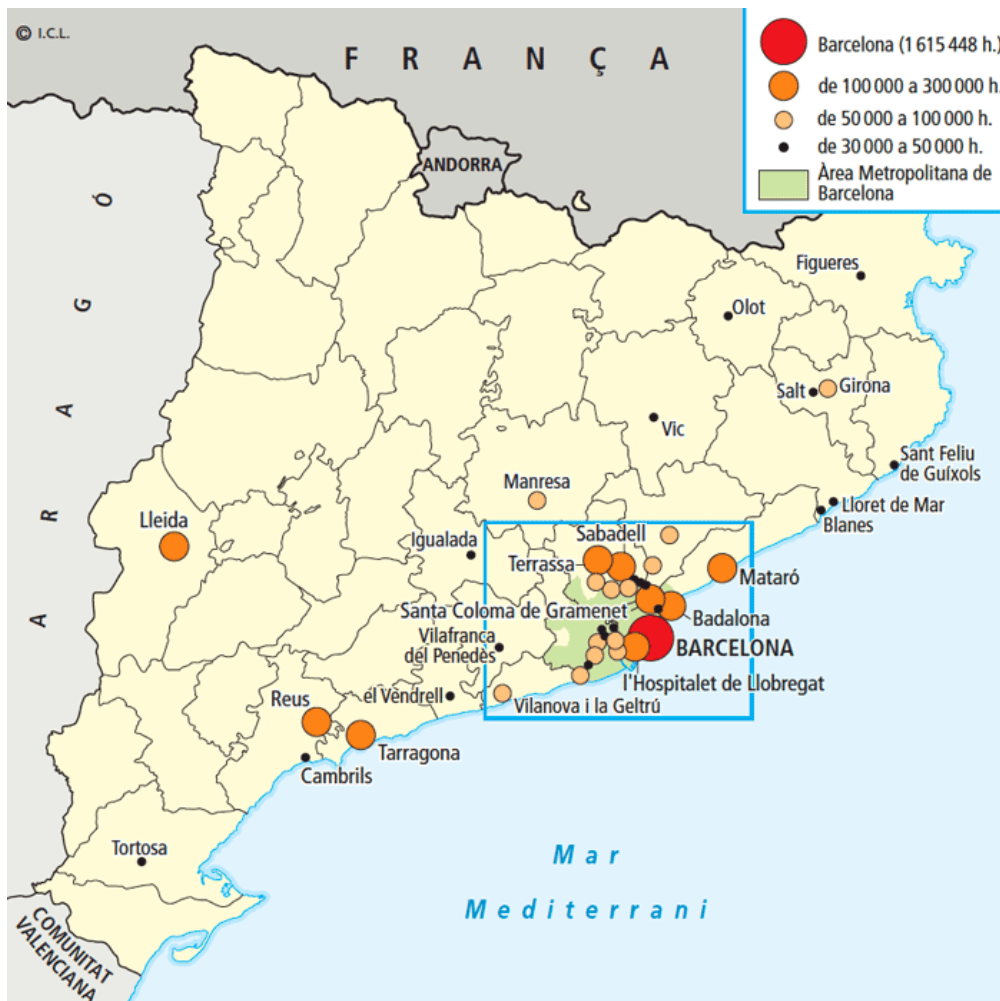
EVOLUCIÓ RECENT DEL POBLAMENT URBÀ

- **L'evolució del poblament urbà a Catalunya està marcada pels processos d'industrialització** que ha viscut el nostre territori:
 - **A mitjan segle XIX** moltes ciutats van créixer per acollir els immigrants que arribaven del camp per treballar-hi i això va originar una gran falta d'habitatges i d'equipaments; es van projectar **plans d'eixample** per organitzar ordenadament aquesta expansió.

– Entre 1950 i 1975 van arribar a les ciutats catalanes molts immigrants de la resta de l'Estat; el creixement va ser molt gran i força caòtic i van sorgir els **polígons industrials** i els **barris residencials**, formats per blocs de pisos d'escassa qualitat constructiva.

BARCELONA I EL SISTEMA URBÀ CATALÀ

- El sistema urbà català està dominat per **Barcelona** i la seva **àrea metropolitana**:
 - Barcelona és una metròpoli nacional i regional, i també té un **paper important** en el sistema mundial i en l'arc mediterrani.
 - Des de mitjans segle XX Barcelona s'estengué més enllà del seu municipi fins a constituir una **conurbació** o **contínuum urbà** amb altres localitats veïnes i s'ha configurat una organització institucional pròpia (**Àrea Metropolitana de Barcelona**), tot i que la influència que exerceix la ciutat és més àmplia (**Regió Metropolitana de Barcelona**).
- Tot i el pes que té Barcelona dins la seva **regió metropolitana** hi ha diverses ciutats que fan un paper molt important en l'equilibri del sistema urbà metropolità.
- A Catalunya també hi ha altres nuclis importants: les **tres capitals provincials**, per les funcions que concentren i per la influència que exerceixen en el seu entorn. I també fan un paper destacat a nivell comarcal les **capitals de comarca**.

Ciutats catalanes

